

Bardağı Taşırın Son Damla, BRICS Bankası

Ayşenur ALTINAY¹

Saadet Yağmur KUMCU²

Özden Sevgi AKINCI³

¹Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi, aysenur.altinay@usak.edu.tr, ORCID ID 0000-0001-6963-2346

²Öğr. Gör. Uşak Üniversitesi, Ulubey Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, yagmur.kumcu@usk.edu.tr, ORCID ID 0000-0001-9220-7030

³Doktora Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, osevgiakinci@hotmail.com, ORCID ID 0000-0002-9250-4446

Özet: Çok kutupluluğun güçlendirilmesi ve az gelişmekte olan ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin seslerinin daha çok duyulabilmesi yolunda Çin önderliğindeki BRICS ülkelerince yaşama geçirilen yeni kurumlar, çeşitli odaklar tarafından var olan ekonomi sisteminin güçlendirilmesine veya yalnızca gelişmiş ülkelerin değil tüm ülkelerin çıkarına olabilecek ilkelerle yenilenmesine yönelik bir umut ışığı olarak görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ise bu tür gelişmeleri kendisine bir tehdit olarak görmekte ve onları önleme yoluna gitmektedir. Tüm bu gelişmelere ek olarak kurulan BRICS Bankası ise Amerika Birleşik Devletleri açısından bardağı taşırın son damla olarak değerlendirilmiştir. Bu koşullar altında özellikle yabancı literatürün hem gündeminde hem de önemli bir inceleme konusu olan Çin'in yükselişinin, küresel güçlü bir aktör olarak hem kendi öncülüğünde hem de BRICS tarafından kurulan uluslararası kuruluşların mevcut düzen için destekleyici unsurlar mı yoksa bir tehdit mi olup olmadıkları sorusunun cevaplarını aramak gerekli görülmüştür. Çalışmada elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in güçlü küresel bir aktör olarak öne çıkarak küresel ortamdaki yerini sağlamlaştırmasının ve BRICS kurumlarının, mevcut düzenin iyileştirilmesi için tamamlayıcı ve destekleyici unsurlar oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: BRICS, Çin'in yükselişi, Yeni uluslararası finansal mimari, BRICS Bankası

Fanning The Flames, BRICS Bank

Abstract: The new institutions established by China led BRICS in the context of empowering multipolarity and grant more voice for least developed countries and developing countries, considered by various hubs as a light for hope in order to strengthen the existing economic order not merely for the benefit of advanced economies but for all other countries in the world as well. On the other hand, the United States is regarding these developments as a threat and trying to take measures with the intention to prevent them. The establishment of the BRICS Bank appeared as if fanning the flames from perspective of the United States. In this background, as well as observation of the agenda and studies of the worldwide literature demonstrated, searching the implications of the rise of China as a global power and institutions of the BRICS and finding answer for the question of 'is China and BRICS and their institutions are a threat or supporting elements to the existing order?' Is essential. Considering the findings of the study, it was concluded that the rise of China as a global power and strengthening its position and the establishment of the BRICS's institutions should be seen, as they are supportive and complementary elements for the existing order.

Keywords: BRICS, Rise of China, New International Financial Architecture, BRICS Bank

Giriş

Amerika Birleşik Devletlerinin (ABD) öncülüğüyle yaşama geçirilmiş olan Neoliberal ekonomi politikalarının nimetlerinden yararlanan Çin'in önlenemeyen yükselişi, kendi nüfuz alanlarının daralabileceğini öngören gelişmiş batılı ülkelerce 2000'li yılların başından itibaren kaygıyla izlenmeye başlanmıştır. 2000'li yılların sonuna gelindiğinde ise küresel ekonominin genel görünümü epey değişmişti. Küresel ekonomideki payları azalmakta ve kendi büyüme oranları düşmekte olan gelişmiş ülkelerde, 2007-2009 küresel ekonomi kriziyle birlikte bu alanlarda daha da belirgin düşüş görülmüştür. Yine aynı krizle birlikte, Çin'in başını çektiği BRICS ülkeleri (Brezilya, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan ve Rusya) ve diğer gelişmekte olan ülkeler (GOÜ), ana akıma bağlı

kurumların ekonomik sorunlara cevap vermede yetersiz kalışını daha yüksek sesle sorgulamaya başlamıştır. Söz konusu kurumların karar alma mekanizmalarından memnuniyet duymayarak oy ve kota dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesine yönelik baskılarını da giderek arttırmışlardır.

Çok kutupluluğun güçlendirilmesi ve az gelişmekte olan ülkeler (AGÜ) ile GOÜ'nün seslerinin daha çok duyulabilmesi yolunda Çin önderliğindeki BRICS ülkelerince yaşama geçirilen yeni kurumlar, çeşitli odaklar tarafından var olan ekonomi sisteminin güçlendirilmesine veya yalnızca gelişmiş ülkelerin değil tüm ülkelerin çıkarına olabilecek ilkelerle yenilenmesine yönelik bir umut ışığı olarak görülmüştür.

ABD ise bu tür gelişmeleri kaygı ile izlemeye devam etmekte ve bu gidişe dur diyebilmek için yoğun çabalar harcayarak çeşitli önlemler alma yoluna gitmektedir. Tüm bu gelişmelere ek olarak kurulan BRICS Bankası (New Development Bank - Yeni Kalkınma Bankası, NDB) ise ABD açısından bardağı taşıran son damla olarak değerlendirilmiştir. Üstelik İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda, Türkiye ve birçok Avrupa Birliği ülkesinin de ABD'nin yoğun muhalefeti ve hatta tehditlerine rağmen BRICS tarafından kurulan Asya Altyapı Yatırım Fonu'na (Asian Infrastructure Investment Fund - AIIF) üye olmaları, ABD tarafından bakıldığında, kendi müttefiklerini önceden olduğu gibi yönlendirememesi sorunuyla karşı karşıya kaldığını göstermiştir.

Bir başka kayda değer gelişme ise Brezilya, Hindistan, Çin ve Rusya'nın sıralamada Uluslararası Para Fonu'nun (IMF- Fon) en büyük on üyesi arasına girmeleri olmuştur. Bununla birlikte bu gelişmenin IMF'deki karar alma mekanizmasına yeterince yansımadağı görülmektedir. IMF'nin karar alma mekanizmasından ve politikalarından hoşnut olmayan GOÜ, IMF ekseninden çıkmaya ve alternatif fon kaynakları arayışına girmektedir. Çin'in GOÜ üzerindeki nüfuzu giderek artmaktadır. Dahası, kalkınma fonları yönünden önemli bir kaynak haline dönüşmüştür. BRICS tarafından yeni kurulan BRICS Bankası ile AIIF ABD'nin egemenliğine ve IMF ile Dünya Bankası'nın yetki ve nüfuzuna ek sınamalar (meydan okumalar) getirmektedir.

Bu koşullar altında özellikle yabancı literatürün hem gündeminde hem de önemli bir inceleme konusu olan Çin'in yükselişinin, küresel güçlü bir aktör olarak hem kendi öncülüğünde hem de BRICS tarafından kurulan uluslararası kuruluşların mevcut düzen için destekleyici unsurlar mı yoksa bir tehdit mi olup olmadıkları sorusunun cevaplarını aramak gerekli görülmüştür.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Çin'in ekonomik yükselişini ve Çin'in küresel güçlü bir aktör oluşunun mevcut düzen için destekleyici bir unsur mu yoksa bir tehdit mi olduğu sorusuna cevap aranmıştır. İkinci bölümde, BRICS'in kurulmasındaki koşullar, BRICS tarafından atılan adımlar ve BRICS Bankası başta olmak üzere oluşturulan kurumlara kısaca değinilmiş ve BRICS kurumlarının IMF ve Dünya Bankası için bir tehdit mi yoksa tamamlayıcı bir önlem mi olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Ayrıca BRICS kurumlarının küresel ekonominin güçlendirilmesine olabilecek katkılarının neler olabileceği araştırılmıştır. Üçüncü ve son bölüm ise elde edilen bulgular ışığında varılan anlayışları içeren sonuç bölümüdür.

1. Çin'in Küresel Bir Güç Olarak Öne Çıkması Ve Yükselişi

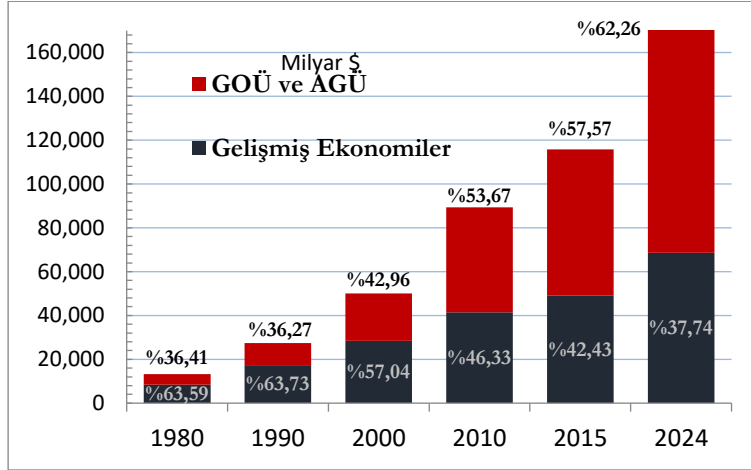
Gelişmekte olan bazı önde gelen ekonomiler Küreselleşme olgusunun etkisiyle 2000'li yıllardan başlayarak Batılı güçlerin belirlemiş olduğu oyun kurallarından faydalanarak ekonomik güçlerine güç katmış ve şimdilerde birçok gelişmiş ekonomiyi kendi eksenlerine çekebilecek güce erişmişlerdir.

1.1. Gelişmekte Olan Ülkelerin Artan Ekonomik Gücü

Bazı durumlarda GOÜ, gelişmiş ülke ekonomileri üzerinde baskı oluşturabilecek ekonomik ve politik kararlar alma ve yürütbilme kapasitesini yansıtmaya başlamıştır. Bununla birlikte koşullar, gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomilerin kendi aralarındaki iki yanlı (bilateral) ilişkilerin de artmasına neden olmuş ve önceleri çeşitli açılardan olanaksız kabul edilen bölgesel bütünleşmelerin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. BRICS (Çin'in Hindistan ve Rusya ile olan uyumazlıklarını bir yana bırakması) ve Afrika kıtasında oluşan ve güçlenmeye devam eden bütünleşmelerin yansıtmış olduğu gibi bu tür gelişmeler, gelişmiş ekonomilerin yönetim alanındaki kabiliyetlerine olan gereksinimin hayatietini kaybettiğini ve GOÜ'ün artık kendi yollarına devam edebileceklerini gösteren örnekler olarak değerlendirilebilir.

Şekil 1'de AGÜ ve GOÜ ile gelişmiş ekonomilerin satın alma gücü paritesi bağlamında (purchasing power parity, PPP) 1980'lerden 2024'e kadar belirli aralıklarda küresel ekonomideki paylarının yansıtılması amaçlanmıştır. 2024 yılındaki değerler IMF tahminlerine dayanmaktadır (IMF, 2019). Şekil 1'de de görüldüğü gibi AGÜ ile GOÜ'ün küresel ekonomiden 1980'lerde aldıkları pay gelişmiş ülkelerinkine göre oldukça düşük seviyede kalırken, bu ülkeler grubunun 2010'lara gelindiğinde ise gelişmiş ekonomileri yakalayıp geçmiş oldukları, günümüzde %60'lara ulaşmış olarak gelişmiş ekonomileri açık ara geride bıraktıkları görülmektedir. Bir başka deyişle 1980'lerdeki genel görünüm günümüze gelindiğinde tamamiyle tersine dönmüştür. Gelişmiş ekonomilerin oldukça düşük seyreden büyüme oranlarının yanında birçok önde gelen gelişmekte olan ekonominin büyüme oranları göz önünde bulundurulduğunda, 2024'e gelindiğinde yaklaşık \$119.095 milyar toplam paya ulaşacağı öngörülen AGÜ ile GOÜ'ün, \$68.594 milyar toplam paya ulaşacağı öngörülen gelişmiş ekonomilerle aralarını ilerideki dönemlerde de açmayı sürdürecekleri anlaşılmaktadır.

Şekil 1: 1980'lerden 2024'e kadar olan dönemde GOÜ ve AGÜ ile gelişmiş ekonomilerin belirli aralıklarda küresel ekonomiden aldıkları paylar.

Kaynak: International Monetary Fund. 2019. *World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery* (Washington, DC, April), Ek belgelerindeki bilgilerden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır. Not: Birimler milyar ABD dolarıdır. 2024 yılındaki görünüm IMF tahminleridir.

Özellikle de sözü edilen ülke grubu içerisinde yer alan BRICS ülkeleri, IMF verilerine göre (IMF, 2019) 2000 yılında %10 olan küresel ekonomideki paylarını 2018'de %32,5'in üzerine çıkarmışlardır. Kuşkusuz burada en önemli pay hızlı büyümeye devam eden %18,6 ile Çin (1980'de %2,32) ve %7,7 ile Hindistan'a (1980'de %2,90) aittir. Rusya, Brezilya ve Güney Afrika'nın küresel ekonomiden aldığı paylar düşüş eğilimindedir. Bu bağlamda küresel ekonomiden aldığı payı 1980'lerde %2,32 olmasına rağmen şimdilerde başta Asya-Pasifik ile Afrika kıtalarından olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerini eksenine katmayı başarmış olan Çin'in küresel bir güç olarak öne çıkışının belirli yönlerine değinmek yararlı görülmektedir. Çin'in güçlü bir küresel aktör olması, mevcut küresel düzenin iyileştirilmesi yolunda birçok çevre tarafından bir umut ışığı olarak görülmektedir.

1.2. Çin'in Küresel Bir Güç Olarak Öne Çıkışı

Çin'in küresel meseleler üzerindeki yükselen nüfuzu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren araştırmacıların en önde gelen konularından biri olagelmıştır. Bir diğer değişle Çin'in yükselişi küresel ilgiyi soğuk savaşın 1990'lardaki bitiminden beri kendi üzerine çekmiştir (Heng, 2017: 1). Özellikle geçtiğimiz son on yılda Çin'in ekonomik gücü ve siyasal etkisi benzeri görülmemiş bir ölçü ve hızla gelişmiş, yön verici küresel bir güç olma isteğini yansıtmıştır. Teknolojik güç bakımından da öncü bir küresel aktördür (COM, 2019: 1).

1978'te başlattığı piyasa reformlarından bu yana Çin, devlet odaklı ekonomiden piyasaya dayalı ekonomiye geçiş yapmış ve hem ekonomik hem de sosyal alanlarda hızlı bir kalkınma deneyimi elde etmiştir. 1.3 milyar nüfusuyla Çin, günümüzde ABD'den sonra ikinci en büyük ekonomi konumuna

ulaşmıştır ve küresel ekonomideki önemli ve etkili rolünü yansıtmayı artırarak devam ettirmektedir (Heng, 2017: 4).

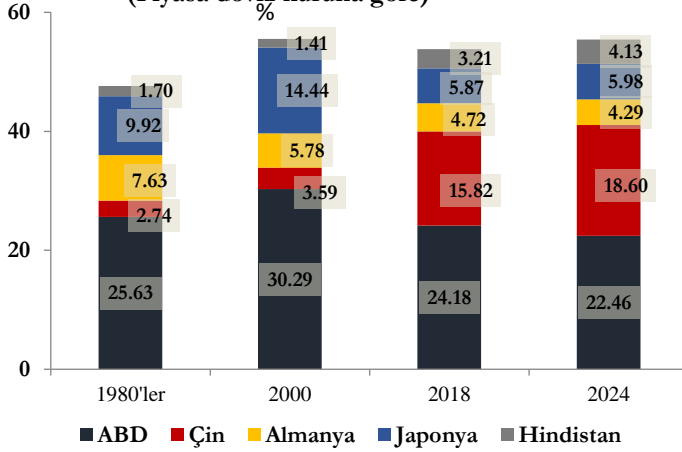
Çin'in başat bir güç olarak dünya sahnesindeki yerini alması soğuk savaşın bitiminden bu güne uluslararası ilişkilerde en kayda değer gelişme olarak değerlendirilmiştir. Şimdilerde her ne kadar dünyanın ikinci büyük ekonomisi olsa da önümüzdeki on yıl içerisinde her alanda ABD'yi yakalayıp geçeceği görülmektedir. İklim değişiklikleri görüşmelerinden, Kuzey Kore ile nükleer konuda sürdürülen uzlaştırma operasyonlarına kadar birçok alanda küresel ve bölgesel anlamda uğraş vermektedir (Jingdong, 2014: 7). Çin'in mevcut düzen için destekleyici mi veya tehdit mi olduğu sorusunun cevabının araştırılmasına geçilmeden önce bu bağlamda ABD ve Çin odağında kalınarak dünyanın en büyük beş ekonomisinin küresel ekonomiden aldıkları paya değinmek yararlı görülmektedir.

ABD'nin küresel ekonomideki payı, küresel ekonomi üzerindeki üstünlüğünün, daha çok söz sahibi olmasının ve mevcut uluslararası finansal kurumları üzerindeki egemenliğinin en önemli dayanağı olarak değerlendirilmektedir. Şekil 2'de de görüldüğü gibi IMF verilerine (IMF, 2019) göre piyasa döviz kuruna göre (PDK, market exchange rates) hesaplandığında ABD'nin 1980'lerde küresel ekonomideki payı %25,63 iken Çin'in payı ise %2,74 civarındaydı. 2000 yılında da pek büyük bir değişim olmamıştır. 2000'lerin ikinci yarısından itibaren Çin aradaki farkı azaltmış ve 2018 yılına gelindiğinde ise makas büyük oranda kapanmıştır. IMF'nin 2024 tahminlerine göre ABD'nin küresel ekonomiden alacağı payın %22,46, Çin'in payının ise %18,60 olacağı öngörülmüştür. Ekonomik anlamda ABD'yi her alanda geçmiş olan

Çin, bu alanda da ABD'yi geçtiğinde dünyanın en büyük ekonomisi olarak yerini alabilecektir. Çin'in hızlı büyümesinin devam etmesi halinde önümüzdeki on yıl içerisinde ekonomik anlamda ABD'yi her alanda geçebileceği öngörülmektedir. Dünyanın ilk

en büyük beş ekonomisi arasında yer alan diğer ülkeler olan Almanya, Japonya ve Hindistan bu çalışmanın çeşitli içerikleri hakkında destekleyici olması adına şekle eklenmiştir.

Şekil 2. En büyük beş ekonominin belirtilen zamanlar içerisinde piyasa döviz kuruna göre hesaplandığında küresel GSYİH'den aldıkları paya göre ekonomik büyüklükleri. (Piyasa döviz kuruna göre)

Kaynak: International Monetary Fund. 2019. World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery (Washington, DC, April), Ek belgelerindeki bilgilerden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

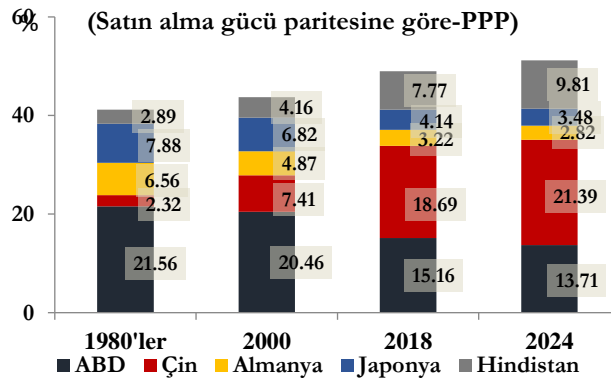
Yukarıdaki veriler PDK'ya göre hesaplanan küresel Gayri Safi Yurt içi Hasıla (GSYİH) oranlarıdır. Bununla birlikte satın alma gücü paritesi (PPP /purchasing power exchange rates) temelinde hesaplanan GSYİH'e göre Dünya Bankası verilerine bakıldığında 2015'e gelindiğinde ABD'nin GSYİH-PPP oranı %16 ve Çin'in %17 olmuş, GSYİH-PPP temelinde hesaplandığında Çin dünyanın en büyük ekonomisi konumuna yükselmiştir (World Bank, 2017: 60).

Şekil 3'de görüldüğü gibi satın alma gücü paritesine göre hesaplandığında Çin'in, Küresel GSYİH'den 2024 yılında PPP bağlamında alacağı pay %21,39 olarak öngörülürken bu oranla Çin ekonomisi %13,71 olacağı öngörülen ABD

ekonomisini neredeyse ikiye katlamaktadır. Ardından sırasıyla %9,81 ile Hindistan'ın üçüncü, %3,48 ile Japonya'nın dördüncü ve %2,82 ile Almanya'nın ise beşinci ekonomi olacağı öngörülmektedir.

Goldman Sachs'a (2001) göre ekonomik büyüklüklerin hesaplanmasında esas alınması gereken hesaplama yöntemi PPP temelinde olmalıdır. Çünkü hesabı yapılan ülkenin kendi para biriminde önemli bir kayıp söz konusu olduğunda piyasa döviz kuruna göre yapılan hesaplar adil olmayacaktır. PPP temelinde hesaplandığında ise bu sorunla karşılaşmayacağı savunulmaktadır (Goldman Sachs, 2001: 12).

Şekil 3. En büyük beş ekonominin belirtilen zamanlar içerisinde satın alma gücü paritesine (PPP) göre hesaplandığında küresel GSYİH'den aldıkları paya göre ekonomik büyüklükleri.

Kaynak: International Monetary Fund. 2019. World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery (Washington, DC, April), Ek belgelerindeki bilgilerden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çin ekonomisinin kayda değer büyümesi ve yöneticileri tarafından alınan önlemlerle birlikte renminbinin uluslararası kullanımı da ivme kazanmıştır. Bu yönde önlemler alınmaya devam edilmekte ve renminbinin uluslararası kullanımının önündeki engeller birer birer kaldırılmaktadır. Bazı analistler zamanla renminbinin ABD doları ve Euro ile birlikte uluslararası rezerv para statüsüne erişebileceğini öngörmüşlerdir (Coeuré, 2015: 85). Bu bağlamda, yakın zamanda ABD'nin kendi para birimindeki üstünlüğünün de bir miktar aşınabileceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Çin'in, nakliye, enerji ve iletişim ağları kurulması, ülkelerarası makro politika paylaşımlarını da kapsamına alan politika eşgüdümünün yaşama geçirilmesi, ticaret ve yatırım kolaylıkları, finansal bütünleşmenin sağlanması, bütünleşik bölgesel piyasaların önünün açılması ve renminbinin uluslararasılaştırılmasını da içeren 'İpek Yolu' fonunu ve girişimini (Silk Road Fund – Silk Road Initiative) oluşturması, uluslararası alanda bir borçlandırma kuruluşunun oluşturulmasını simgeleyen kuvvetli göstergeler olarak görülmektedir (Callaghan and Hubbard, 2016: 120, 123).

1.3. Çin Mevcut Düzen İçin Destekleyici Mi Yoksa Tehdit Mi?

Çin'in yükselişine ilişkin birçok olumsuz görüşe rağmen Güney Kore, Hindistan ve bazı ASEAN ülkeleri dışında kalan Çin'in komşu ülkelerinin çoğunun 2010'lardan itibaren Çin'in yükselişini kabullenmeye ve bu gerçeğe ayak uydurmaya başladıkları gözlenmiştir. Örneğin Brezilya, Avustralya, Afrika ülkeleri ile diğer doğal kaynak zengini ülkeler de Çin'in yükselişini bir tehdit olarak algılamak yerine önemli bir fırsat olarak görmüşlerdir. Japonya ve Avrupa ülkeleri gibi sanayileşmiş ülkelere gelince, onlar da kendi ihracatlarını artırabilmek adına çaresiz bir şekilde devasa Çin pazarına ihtiyaç duymaktadır (Heng, 2017: 2).

Heng (2017)'in aktarımına göre Lemke&Werner; Ross; Lynn-Jones; Swaine; Daly&Greenwood gibi bazı yazarlar Çin'in yükselişinin, bir takım yeni uluslararası kuruluşları oluşturmasının ve ordusunu güçlendirmesinin mevcut düzen için bir tehdit oluşturabileceği görüşlerini savunmaktadır (Heng, 2017: 6-7). Buna karşın Zhao (2016) gibi olumlu görüşe sahip olanlar ise Çin'in, ABD liderliğindeki dünya düzenine meydan okuyabileceği veya mevcut düzeni bir yenisiyle değiştirebileceği bir konumda olmadığını savunmaktadır. Yalnızca küresel yönetişimde reform talep etmekte ve karar verme mekanizmalarında daha etkili olmak istemektedir. Çin'in eski dış işleri bakanı yardımcısı ve Başkan Xi

Jinping'in özel yardımcısı olan Fu Ying bunu şöyle açıklamıştır: "Çin'in mevcut düzeni alt üst etmeye ne niyeti ne de kabiliyeti vardır." Zhao'ya göre bu açıklama tevazu değildir, yalnızca Çin'in uluslararası sistemdeki konumundan duyduğu rahatsızlığını yansıtmaktadır (Zhao, 2016: 16).

Yine olumlu görüşe sahip olan Heng (2017) de Yükselen bir güç olarak Çin'in, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve IMF gibi uluslararası ortak rejimlerle bütünleşmeyi ve uluslararası normlara ve kurallara uygun hareket etmeği tercih ettiğini belirtmektedir. Geleneksel uluslararası sistemde bütünleşme ve karşılıklı dayanışma seviyeleri oldukça düşüktü, çünkü günümüzde hem güçlerini sağlamlaştırmış hem de yükselen güçlere yön verebilecek WTO, IMF ve Dünya Bankası gibi birleştirici kurumlar olmamakla birlikte işbirliğine yönelik bir çerçeve de yoktu. Bu nedenle Heng de Çin'in mevcut düzeni destekleyici konumda olduğunu savunmaktadır (Heng, 2017: 8).

Çin'in yükselişinin uluslararası veya bölgesel bir tehdit olmasındansa küresel ekonomik işbirliğini destekleyici bir unsur olduğu iyimser görüşünü savunan yazarlar çoğunluktadır. Örneğin Breslin (2009) Çin'in oldukça sorumlu bir bölgesel aktör olduğu görüşüne sahip olanlardandır. Bu görüşünü Çin'in, yalnızca kendi çıkarı için kendi ekonomisini stabilize etme çabasında olmayıp, aynı zamanda bölgesel ekonominin bütününün de stabilizasyonu için uğraş vermesine dayandırmaktadır. Dahası, Çin kendi bölgesinde gittikçe önemli bir finans kaynağı olmaya devam etmektedir. Bölgesel üreticiler için çok önemli bir pazar konumundadır (Breslin, 2009: 817-820). Çin'in Afrika kıtasındaki kalkınma projelerine yönelik gittikçe artan finansörlük konumuna da dikkat çekmek yararlı olacaktır.

Bu nedenle Çin'in yükselişi, katıksız bir üstünlük geçişini veya değişimini tetikleyici bir olgu olarak görülmemelidir. ABD-Çin güç değişimi, özünde geçmişte olan değişimlerden oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Çünkü Çin daha önceki yükselen güçlerin karşılaşmamış olduğu bir uluslararası düzen ile karşı karşıyadır. Çin'in karşısında yalnızca ABD yoktur, serbest, bütünleşmiş, kurallara dayalı, kapsamlı ve güçlü kurumları olan Batılı-merkezli sistemle karşı karşıyadır. Dolayısıyla günümüzün Batılı düzeni, alt üst etmek için zor, ama içerisinde yer almak için kolaydır (Heng, 2017: 13).

Çin, uluslararası toplum içerisinde öncülük eden üye olma yolunda ilerlemektedir. Batı'nın tercihlerine uygun olarak olmasa da mevcut kurumlarla bütünleşmekte ve oyunun mevcut kurallarına uygun olarak kendi koşullarını öne sürmekte ve başka

ülkeleri de mevcut sistemi kendi istediği yönde yenilenebilecek kuralları kabul etmeyi çekici hale getirerek hareket etmektedir (Prasad, 2017: 25).

Böylece Çin, karar verme mekanizmalarında kendisine daha fazla yer verildiği takdirde kendi gücünü ve çıkarlarını, diğer güçlerle bir arada olarak mevcut düzende reform yapılmasına yöneltmeye devam edecektir (Zhao, 2016: 19). Böylece Çin'in küresel bir aktör olarak daha fazla güç elde edişinin mevcut düzenin iyileştirilmesi yönünde önemli bir gelişme olabileceği anlaşılmaktadır.

1. BRICS ve BRICS Bankası

BRIC kısaltması yaklaşık 18 yıl önce Brezilya, Çin, Hindistan ve Rusya'nın gevşek gruplaşmasını simgeleyen bir kavram olarak 2001 yılında ortaya çıkmıştır. Bu düşünce ilk defa olarak Goldman Sachs'ın bir yayınında gelecek yarım yüzyılın küresel ekonomik eğilimlerinin tahminleri arasında bir ekonomi modelinin bir parçası olmak üzere İngilizcedeki *brick* (tuğla) terimi ile benzeştirilerek (daha iyi küresel ekonomi tuğlaları oluşturmak) resmi olarak türetilmiştir (Goldman Sachs, 2001: 12). Ana çıkarım ise BRIC'in küresel ekonomide gittikçe artan önemde bir rolü oynayacağı üzerinedir.

2.1. BRICS'in Kuruluşu ve Mevcut Düzendeki Konumu

Brezilya, Çin, Hindistan ve Rusya liderleri – BRIC ülkeleri – 2008 yılından itibaren yılda bir defa olmak üzere küresel düzeydeki konuları görüşmek üzere bir araya gelmeye başlamışlardır. İlk olarak bu dört ülkenin dışişleri bakanları, 2006 güzünde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu sırasında toplanmışlardır. Liderlerinin ilk toplantısı ise Tokyo'da, G8'in 2008'deki Hokkaido Toyako Zirvesinin hemen öncesinde gerçekleşmiştir. İlk BRIC Zirvesi ise ertesi yıl Rusya'nın Yekaterinburg şehrinde toplanmış ve o zamandan beri de dışişleri, hazine ve ekonomi, ticaret, tarım, sağlık, istatistik ve rekabet bakanları toplantıları yapılmıştır. Bürokratlar düzeyinde ise bilim ve teknoloji, ulusal güvenlik, rekabet ve istatistik konularını kapsayan toplantılar düzenlenmiştir (NPUDSD, 2015:3).

BRIC ülkelerinin 21 Eylül 2010 tarihinde dışişleri bakanları düzeyinde New York'ta gerçekleştirdikleri toplantısında BRIC'e katılmak üzere Güney Afrika'nın da davet edilmesine karar verilmiştir. Buna göre, Güney Afrika, 14 Nisan 2011'de Çin'in Sanya şehrinde toplanan Üçüncü BRIC Zirvesine katılmak üzere davet edilmiş, böylelikle BRIC genişlemiş ve adı BRICS olarak değişmiştir (NPUDSD, 2015:3).

BRICS ülkelerinde gözlenen ortak özelliklerden en belirgin olanları arasında, mevcut ekonomik düzenden hoşnut olmayışları, GOÜ oluşları ve küresel ekonominin istikrara kavuşabilmesi için yeni bir sistemin oluşturulmasına gereksinim duyulduğu ülküsünü göttükleri sayılabilir.

Montenegro & Mesquita (2017)'nin aktarımında Hurrell BRICS'in kendi gruplarını kurmuş olmalarını haklı çıkararak fiziksel ve simgesel karakteristiklerini şöyle sıralamıştır: 01. Ekonomik, askeri ve politik kaynakları, uluslararası düzene katkıda bulunabilecekleri kapasiteleri, etkili devlet eylemlerinde bulunmalarını sağlayan uyumlu içsel yapıları vardır. 02. Küresel ortamda şimdi olandan daha iyi bir pozisyonu hak ettiklerine inanmaktadırlar. 03. Kendi aralarındaki işbirliği için resmi olmayan kanalları da geliştirmişlerdir. 04. Liberal düzene yaklaşımlarındaki değişkenlik gösteren duruşları onları birinci nesil orta güçlerden kendilerini farklı kılmaktadır (Montenegro and Mesquita, 2017: 4).

BRICS ülkeleri, on yılı geçkin bir süredir uluslararası finansal kuruluşlarda GOÜ'e daha güçlü bir konum ve daha çok söz hakkı oluşturulması adına yönetim reformlarının yaşama geçirilmesini ve yürürlüğe konulmasını defalarca ve ısrarla dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, uluslararası finansal kuruluşlarınca şimdiye kadar yürürlüğe konulan reformların çok düşük seviyelerde seyrettiği ve yalnızca Batılı ülkelere tanınan gücün korunmasını sürdürecektir dar kapsamlı oy oranı düzenlemeleriyle yetinildiği kaydedilmiştir. (Babb ve Kentikelenis, 2018: 22).

BRICS'in ilk kuruluş amacı başlangıçta yükselmekte olan ekonomilerin yatırım olanaklarına cevap vermeyi götmüş olsa da, liderler düzeyinde düzenlenen finansal bağlamdaki toplantılar, aralarında kalkınma, barış ve güvenlik, enerji ve iklim değişikliği ile nüfus konularını da barındıran sosyal sorunları içeren küresel yönetim meselelerini de kapsamına alarak daha geniş kapsamlı bir zirveye dönüşmüştür (NPUDSD, 2015:3).

2.2. Yeni Kalkınma Bankası Ve Diğer BRICS Kuruluşları

Bretton Woods kuruluşlarında reform yapılması adına yürüttükleri yoğun çabaları sonuç vermemiş olan ve gereksindikleri geniş kalkınma finansmanlarını bu kurumlardan gerçek anlamda karşılayamayan BRICS ülkeleri, ödemeler dengesi ve kalkınma yardımı kapsamında kendi paralel uluslararası finansal kurumlarını oluşturmuşlardır. Öncelikle Yeni Kalkınma Bankası'nı (New Development Bank - NDB) (genellikle 'BRICS Bankası' olarak adlandırılmaktadır) kurmuşlardır.

Söz konusu bankanın iki yönü vardır. Birincisi kalkınma finansmanı (Dünya Bankasıyla özdeş) ve diğeri de ödemeler dengesi desteği mekanizmasıdır (IMF'nin eylemleriyle özdeş). Belirtilen bu nitelikleri, birçok gözlemciye göre bankanın, 'uluslararası finansal mimarisi ve kalkınmasında, AGÜ ve GOÜ'nün çıkarına' başkaca reformların yürütülebilmesi adına bir kanal olabileceği düşüncelerinin yansıtılmasına etki etmiştir. Çin'in öncülük ettiği ve BRICS ülkelerince oluşturulan bir diğer önemli kurum Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'dır (Asian Infrastructure Investment Bank - AIIB). 2015'ten itibaren Asya kıtasındaki altyapı projelerine 100 milyar ABD doları değerinde bir fonu ana sermaye olarak oluşturmuştur. Ekonomik gücün küresel dengeler açısından değişiminin bir simgesi olarak Washington merkezli olan Bretton Woods kurumlarına karşılık her iki BRICS kurumunun da merkezi Çin'dedir (Babb ve Kentikelenis, 2018: 22).

Brezilya Federal Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu olmak üzere BRICS ülkelerince kurulmuş olan NDB, aynı zamanda GOÜ tarafından kurulmuş ilk uluslararası kalkınma bankası olma özelliğini taşımaktadır.

Banka'nın Kuruluş Bildirgesi (Articles of Agreement, AoA), Güvernörler Kurulu'nun oy çokluğuyla alacağı kararlara uyumlu olmak şartıyla, belirli zamanlarda, durumlar ve koşulların el verdiği ölçüde Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin üyelik başvurusuna açık olacak biçimde tasarlanmıştır. BRICS kurumlarının ABD'ye dahi açık olduğu BRICS liderleri tarafından çeşitli platformlarda latifeye ile dile getirilmiştir. Aslında ABD'nin şimdi olduğu gibi ticaret savaşlarına öncülük edeceği yerde, BRICS'e ve BRICS kurumlarına destekleyici olabilecek adımlar atması küresel ekonomin iyileştirilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi yolunda atılabilecek en olgun ve önemli bir adım olacaktır.

Her bir üye ülkenin oy gücü Banka sermayesindeki hissesinin oranına eşittir. Banka'nın kuruluşunda belirlenen Banka sermayesi 50 milyon ABD dolarıdır. AoA, her bir kurucu üyenin 10 milyon ABD dolarına eşdeğer sermaye katılımını temin etmektedir. Böylece bu yöntemle tüm paydaşlarına eşit oy hakkı vermiş olan NDB'nin yönetim yapısı benzersiz bir özellik kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında mevcut uluslararası kuruluşlara örnek olabilecek niteliktedir.

Kalkınma için AGÜ'e yardım sağlayan BRICS ülkelerinin yardımlar açısından da bağışçı konumuna eriştikleri görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde BRICS'in mevcut düzenin uluslararası finansal kuruluşlarının dünyanın en yoksul bölgelerindeki nüfuzlarını azalttığı

bağlamında bir çıkarımda da bulunulabilir (Babb ve Kentikelenis, 2018: 22).

2.3. BRICS ve Kurumları Mevcut Düzen İçin Bir Tehdit Midir?

Çin, 2014 yılından itibaren yeni uluslararası ekonomik kuruluşlar kurulmasına öncülük etmektedir. BRICS Bankası, BRICS döviz swap düzenlemeleri (foreign exchange swap arrangements), AIIF ve yeni İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund). Bu kuruluşların hepsi de Çin tarafından başlatılmış ya da desteklenmiştir. Kurulma gayelerinde IMF veya Dünya Bankası ile rekabetin yer almadığı beyan edilmiştir. Bunun aksine, duyurusu da yapıldığı gibi, bu yeni kurumların borçlandırma ve yeniden yapılandırma projelerinde IMF veya Dünya Bankası ile yakın işbirliği içerisinde olacakları ve onların eksikliklerini giderme amacını güttükleri açıklanmıştır (Li, 2015: 203).

BRICS liderleri Bretton Woods kuruluşlarındaki reform yavaşlığına dair şikayetlerini çeşitli platformlarda sıklıkla dile getirmektedir. Örneğin 15 Kasım 2015 yılında Antalya'da gerçekleştirilen G20 zirvesi sırasında da bu yönde açıklama yapmışlardır. Liderler, özellikle IMF'deki reform anlaşmalarını vurgulayarak uluslararası finansal kuruluşlardaki çağdaşlaşma sürecinin sürdürülemiyor olmasından duydukları memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. IMF'yi, kendi üyeleriyle birlikte çalışarak G20 ile işbirliği içerisinde gerekli adımları atması, bu uluslararası kuruluşların kota kaynaklarının artırılması ve AGÜ ile GOÜ'nün çıkarlarını gözeterek biçimde kota ve oy dağılımlarını yeniden yapması adına gerekli çözümlerin ortaya konulması için ortam oluşturması için göreve çağırılmışlardır. 2010'daki IMF reformlarının benimsenişinin IMF'nin kredibilitesi, meşruluğu ve verimliliğinin korunması için en yüksek seviyedeki önceliği barındırdığını ve bu reformların yaşama geçirilmesi için ABD'nin mümkün olan en kısa zamanda onay vermesi gerektiğini ifade etmişlerdir (BRICS, 2017: 1)

BRICS'in ve BRICS kurumlarının yukarıdaki ifadelerine benzer olarak başka demeçlerinden ve raporlarından da mevcut düzen için destekleyici unsurlar oldukları sıklıkla belirtilmektedir.

BRICS kuruluşlarının gerçek konumunun yeterli olarak anlaşılabilmesi, onların önümüzdeki zamanlarda yürütecekleri eylemlerin etkilerinin ölçülmesi ile mümkün olabilecektir ve bunun için en az birkaç yıl gerekebilecektir. Ne var ki, BRICS kuruluşlarının Batı değerleriyle yüklenmiş Washington Uzlaşmasını uygulamayı yeğlemeyeceği öngörülmektedir. Mevcut göstergeler Beijing Uzlaşısı adıyla anılan yolun tercih edileceğine işaret etmektedir (Chow, 2016: 1292).

BULGULAR VE SONUÇ

Çin, uluslararası toplum içerisinde öncülük eden üye olma yolunda ilerlemektedir. Batı'nın tercihlerine uygun olarak olmasa da mevcut kurumlarla bütünleşmekte ve oyunun mevcut kurallarına uygun olarak kendi koşullarını öne sürmekte ve başka ülkeleri de mevcut sistemi kendi istediği yönde yenilenebilecek kuralları kabul etmeyi çekici hale getirerek hareket etmektedir.

Çin'in yükselişi, katıksız bir üstünlük geçişini veya değişimini tetikleyici bir olgu olarak görülmemelidir. ABD-Çin güç değişimi, özünde geçmişte olan değişimlerden oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Çünkü Çin daha önceki yükselen güçlerin karşılaşmamış olduğu bir uluslararası düzen ile karşı karşıyadır. Çin'in karşısında yalnızca ABD yoktur, serbest, bütünleşmiş, kurallara dayalı, kapsamlı ve güçlü kurumları olan Batılı-merkezli sistemle karşı karşıyadır. Dolayısıyla günümüzün Batılı düzeni, alt üst etmek için zor, ama içerisinde yer almak için kolaydır.

Çin, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve IMF gibi uluslararası ortak rejimlerle bütünleşmeyi ve uluslararası normlara ve kurallara uygun hareket etmeği tercih ettiğini belirtmektedir. Yürüttüğü politikaların da bu yönde olduğu gözlenmektedir.

BRICS kuruluşlarının tümü Çin tarafından başlatılmış ya da desteklenmiştir. Kurulma gayelerinde IMF veya Dünya Bankası ile rekabetin yer almadığı beyan edilmiştir. Bunun aksine, duyurusu da yapıldığı gibi, bu yeni kurumların borçlandırma ve yeniden yapılandırma projelerinde IMF veya Dünya Bankası

KAYNAKÇA

Babb, S. & Kentikelenis, A. E. (2018), 'International Financial Institutions as Agents of Neoliberalism', *The SAGE Handbook of Neoliberalism*, edited by D. Cahill, M. Cooper, M. Konings, & D. Primrose, Thousand Oaks: SAGE Publications, sf. 16-27

Breslin, S. (2009). 'Understanding China's regional rise: Interpretations, identities and implications'. *International Affairs*, 85(4), 817-835.

BRICS. (2017). Media Note on the Informal Meeting of the BRICS Leaders on the Margins of the G20 Summit in Antalya, 15 November 2015, Date of publication: 2017-01-26, https://www.brics2017.org/English/AboutBRICS/DOPS/201701/t20170114_1119.html, BRICS official website, Erişim tarihi: 04.12.2018

Callaghan, M. & Hubbard, P. (2016). 'The Asian Infrastructure Investment Bank: Multilateralism on the Silk Road', *China Economic Journal*, 9:2, 116-139

Chow, D. C.K. (2016), 'Why China Established the Asia Infrastructure Investment Bank', *Vanderbilt Journal Of Transnational Law*, vol. 49, sf. 1255-1298

ile yakın işbirliği içerisinde olacakları ve onların eksikliklerini giderme amacını güttükleri açıklanmıştır. Tüm paydaşlarına eşit oy hakkı vermiş olan NDB'nin yönetim yapısı benzersiz bir özellik kazanmıştır. NDB'nin mevcut uluslararası kuruluşlara örnek olabilecek nitelikleri, birçok gözlemciye göre bankanın, 'uluslararası finansal mimarisi ve kalkınmasında, AGÜ ve GOÜ'ün çıkarına' başkaca reformların yürütülebilmesi adına bir kanal olabileceği düşüncelerinin yansıtılmasına etki etmiştir.

BRICS liderleri Bretton Woods kuruluşlarındaki reform yavaşlığına dair şikayetlerini çeşitli platformlarda sıklıkla dile getirmektedir. Bu nedenle mevcut düzene alternatif oluşturabilecek kendi düzenlerini kurdukları düşüncesi yerine mevcut düzenin ve kurumlarının eksikliklerinin giderilmesine ve iyileştirilmesine destekleyici oldukları çıkarımına varmak daha uygun görünmektedir.

Aslında ABD'nin şimdi olduğu gibi ticaret savaşlarına öncülük edeceği yerde, BRICS'e ve BRICS kurumlarına destekleyici olabilecek adımlar atması küresel ekonomin iyileştirilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi yolunda atılabilecek en olgun ve önemli bir adım olacaktır.

Çalışmada elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in güçlü küresel bir aktör olarak öne çıkarak küresel ortamdaki yerini sağlamlaştırmasının ve BRICS kurumlarının, mevcut düzenin iyileştirilmesi için tamamlayıcı ve destekleyici unsurlar oldukları sonucuna varılmıştır.

COM. (2019). European Commission and HR/VP contribution to the European Council, EU-China – A strategic outlook, *Joint Communication to the European Parliament, The European Council and The Council*, 12 March 2019, Strasbourg, 12.3.2019, JOIN(2019) 5 final.

Coeuré, B. (2015). 'Policy Coordination in a Multipolar World'. *Bretton Woods: The Next 70 years*, Edited by Marc Uzan, (Reinventing Bretton Woods Committee: New York, 2015), p.319-325.

Goldman Sachs. (2001). Building Better Global Economic BRICs, *Global Economics*, 66, 2001. <http://www.goldmansachs.com/ourthinking/topics/brics/brics-reports-pdfs/build-better-brics.pdf>. Erişim Tarihi: 26.08.2019

Heng, K. (2017). 'The Rise of China: Global Threat or International Peace?'. *UC Occasional Paper Series*, Vol. 1, No. 1, p. 1-18

IMF. (2019). 'Enclosures, WEOApr2019all.xlsx; WEOApr2019alla.xlsx', *World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery*. (International Monetary Fund Publications: Washington, DC, April 2019).

Jingdong, Y. (2014). *A rising power looks down under: Chinese perspectives on Australia*, (The Australian Strategic Policy Institute Limited: Barton, 2014).

Li, D. D. (2015). 'China As a Shaper of the New Bretton Woods System'. *Bretton Woods: The Next 70 years*, Edited by Marc Uzan, (Reinventing Bretton Woods Committee: New York, 2015), p. 199-203.

Montenegro, R.H. & Mesquita, R. (2017). Leaders or Loners? How Do the BRICS Countries and their Regions Vote in the UN General Assembly, *Brazilian Political Science Review* (2017) 11 (2).

NPUDSD, (2015). *Reducing poverty, inequality and vulnerability, Progress on population and development in BRICS countries*, Edited by Portfolio Publishing, UK,

(National Population Unit Department of Social Development: Republic of South Africa, March 2015)

Prasad, E. (2017). 'A Middle Ground, The renminbi is rising, but will not rule'. *Finance & Development*, Vol. 54/1, (International Monetary Fund Publications: Washington DC, March 2017), p. 22-25.

World Bank Group. (2017). Special-Focus, Figure SF.1.C Global goods trade growth, 2010-15. *Global Economic Prospects, January 2017 Weak Investment in Uncertain Times*, (World Bank: Washington, 2017).

Zhao, S. (2016). 'China as a Rising Power Versus the US-led World Order', *Rising Powers Quarterly*, Volume 1, Issue 1, 2016, p.13-21.